

Tak jsem slyšel. Při jedné příležitosti pobýval Vznešený nedaleko Sāvattihī v Džetově háji, Anāthapiṇḍikově parku. Když už noc pokročila, přistoupilo k Vznešenému jisté božstvo, jehož převeliká krása ozařovala celý Džetův háj. Poté, co přistoupilo a uctivě pozdravilo Vznešeného, stouplо si stranou. Po straně stojíc, toto božstvo Vznešeného oslovilo ve verších:

„Mnohá božstva a lidé požehnání a štěstěnu promýšleli, chtějíce pohodu a bezpečí.

Pověz, prosím, co je požehnáním nejvyšším.“

Mahā-Maṅgala sutta

Závislé vznikání a podpůrné podmínky

Pemasiri thera: V Buddhově době moudří lidé věřili v *kamma-vipāka*, což znamená, že věřili, že jejich dobré činy vedou k dobrým následkům a že jejich špatné činy vedou ke špatným následkům. Protože již věřili v *kamma-vipāka* a neprováděli mnoho špatných a *akusala* činů, nemusel Buddha tyto moudré lidi učit o *kammě* a následcích *kammy*. I *jhāna* je projevem *kammy*. Mít toto přesvědčení o *kamma-vipāka* je předpokladem k pochopení procesu závislého vznikání. Pokud nevěříš, že existuje nějaký vztah mezi tvými činy a následky tvých činů, pak nemůžeš nikdy spatřit skutečnost příčin a následků (*hetu-phalu*), natož si někdy uvědomit proces závislého vznikání. Je to nemožné. A když říkáme vidět příčiny a následky – to znamená mít poznání stezky.

David: *Neřekl jsi mi právě, že učení o závislém vznikání je dle definice spojení mezi příčinami a jejich následky? Činy a důsledky? To je matoucí.*

Ne, to je v pořádku. Ve skutečnosti, pokud věříš, že existuje jasný kauzální vztah mezi tvými činy a dopady tvých činů (*kamma-vipāka*), pak jsi na správné cestě k pochopení příčin a následků. Snažíme se překonat hrubý typ myšlení, kdy věříme, že jeden hrubý čin vede k jednomu hrubému následku a vyzkoušet si vyspělejší typ myšlení, což znamená zkoumat roli, kterou hrají podpůrné podmínky. Učení o závislém vznikání se týká příčin, podpůrných podmínek a následků. Není strohé a zjednodušující. Podpůrné podmínky je třeba brát v úvahu. Závislé vznikání je složitý proces s různými podpůrnými podmínkami, které ovlivňují naše jednání - příčiny - všemi myslitelnými způsoby. Přečti si *suttu* - Hráč lastury (Sn 48); Buddha se v ní zabývá nesprávnými názory v učení o *kamma-vipāka*.

V závislosti na různých příčinách a podmínkách vznikají následky. Aby se

například ze semínka manga vyvinul strom, který plodí mango, musí existovat podpůrné podmínky. Půda, voda a živiny nejsou ani příčinami, ani následky, jsou to podmínky. V závislosti na těchto podpůrných podmínkách se semeno vyvíjí a nakonec se z něj stane strom, který nese ovoce. Semeno je původní příčinou, půda, voda a živiny jsou podpůrné podmínky a plod manga je důsledek. Plod manga existuje v závislosti na tom, zda se všechny tyto podmínky správně spojí. A jak jsi si mohl všimnout půda, voda a živiny jsou také následky samy o sobě, následky, které vznikly díky jiným příčinám a jiným podmínkám.

Když je příčinou semeno, proč není následkem strom?

Strom není následkem, protože se vyvinul ze semene. Strom je pouze změnou vlastností semene, takže je stále součástí příčiny. Mango je následkem, protože se odlomilo ze stromu. Událost jakéhokoli stavu nebo vznik jakéhokoli úkazu není následkem, dokud se neoddělí od příčiny, která jej vyvolala. Vidíme mango na stromě a mylně ho považujeme za následek. Není to následek. Dokud mango zůstává na stromě, není následkem. Následky vznikají mezi dvěma příčinami. Dokud je mango ve vzduchu a padá ze stromu na zem, je plně následkem. Jakmile se mango usadí v zemi, již není následkem. Je to nová příčina, příčina, která může dát vzniknout dalšímu stromu, jenž plodí další manga.

Vývojové stadium následku se liší od plně vyvinutého stádia. Ve vývojovém stadiu není následek ještě plně funkční. Je uprostřed procesu, který vede k následku. Existuje pouze potenciál k vytvoření následku. Ani květ manga, ani nezralé mango není mangem. Aby mango vzniklo jako následek, musí uzrát, povyrůst a pak spadnout ze stromu. Když říkáme následky, máme na mysli plně rozvinuté a funkční následky. Ty jsou samy o sobě. Například z mléka lze vyrobit tvaroh. Ale jen proto, že mléko nalijeme do nádoby se automaticky nepromění v tvaroh. Ne, musíme přidat vhodné bakterie. Mléko je původní příčinou, nádoba a bakterie jsou podpůrné podmínky, mléko se postupně sráží a nakonec máme chutný tvaroh. Následky se vždy dostávají postupně. Všichni jsme byli počati v matčině lůně. Je naše matka příčinou nebo podmínkou?

Děloha je podmínkou, jejíž příčinou je vajíčko a spermie.

Částečně máš pravdu. Vědomí znovuzrození (*paṭisandhi-viñāṇa*) vznikající v lůně matky, je první příčinou narození dítěte. Lůno matky, vajíčko matky a spermie otce – to vše jsou podpůrné podmínky. Je nesprávné tvrdit, že k početí dochází jen proto, že žena

a muž mají pohlavní styk. To není příčina. Pohlavní styk je pouze podpůrnou podmínkou. Dítě se, stejně jako všechny následky, postupně vyvíjí z embrya a po třech měsících v plod. Ani embryo, ani plod nejsou dítětem, protože oba jsou stále v děloze, stále spojeni s původní příčinou. Když je entita v děloze plně vyvinutá, narodí se dítě.

Dobře, kdy vstupuje vědomí znovuzrození do lůna ženy?

Vědomí nevstupuje. V závislosti na konkrétních podmínkách vědomí vzniká. Po sexu mezi ženou a mužem může trvat i dva týdny, než spolu s hmotou v děloze vznikne vědomí znovuzrození, které spojuje minulou *kammu* s novou *kammou*. To je početí. Kdy dojde k početí, závisí na potřebách nové bytosti; početí nezávisí na potřebách matky nebo otce. V okamžiku početí je již v děloze přítomna hmota. Při sexu matka přispěla vajíčkem a otec spermatem. Vajíčko a spermie jsou hmotou; živly – země, voda, oheň a vzduch. Z těchto prvků se v děloze postupně vyvíjí hmota podobných prvků.

V Indaka suttě v Saṃyutta nikāya Buddha vysvětluje Yakkha Indakovi vlastnosti hmoty v děloze. V raných stádiích vývoje je hmota bez vědomí podobně jako rostlina. Vědomí znovuzrození je prvním vědomím nového života. Jakmile odumře, vzniká nové vědomí spojené s novým zrozením a poté také odumírá. Se vznikem a zánikem dalších dvou nebo tří okamžiků vědomí se vytváří mysl-tělo (*nāma-rūpa*) spojená s novým zrozením pomocí *kammy* a mysli. V některých buddhistických tradicích je vědomí znovuzrození vnímáno jako sestup do lůna, když žena a muž mají pohlavní styk. Vajíčko, spermie a vědomí přicházejí do dělohy přesně ve stejnou dobu. To nedává žádný smysl, protože vědomí znovuzrození by se muselo potloukat kolem jako duch a čekat, až budou mít žena a muž pohlavní styk.

Toto vysvětlení procesu zrození není zdaleka úplné. Například spermie jsou následky těsně před tím, než se jedna z nich stane podmínkou. Poté, co spermie opustily muže a plavou k vajíčku, jsou následky. Jakmile se jedna ze spermií spojí s vajíčkem, již není následkem. Příčiny. Podmínky. Následky. Dochází ke směsici událostí. Pro úplnější diskusi se budeš muset vrátit!

Následky jsou nezávislé na původních příčinách

Následky jsou vždy odděleny od svých původních příčin. Následky jsou odděleny

od činů. Stromy manga plodí plody manga. S podporou vhodných příčin a podmínek se mango postupně vyvíjí a dozrává. Když je mango zcela zralé, spadne ze stromu a přeruší spojení se stromem. Mango je samostatnou entitou. Stejně tak jsi po devíti měsících vývoje v matčině lůně vystoupil z jejího lůna a přerušil spojení se svou matkou. V tomto okamžiku považuješ za samozřejmé, že nemáš nic z myšlení a tělesnosti (*nāma-rūpa*) své matky. Jsi zcela individuální osoba, zcela oddělená od své matky. Navíc tvoje matka dostala mrtvici a zemřela, když ti bylo osmnáct let. Přestože jsi nemohl nijak zabránit její smrti, stále jsi byl smutný. Je v povaze bytostí prožívat smutek, když umírají přátelé a příbuzní. Smutek, který nyní prožíváš, je však od smrti tvé matky oddělený. Zemřela před více než 30 lety.

To, co prožíváme nyní, je vždy odděleno od toho, co jsme prožívali v minulosti. Stejně jako mango v mangovníku i následky našich činů postupně dozrávají, až jsou plně zralé a funkční. V okamžiku, kdy je následek plně funkční, nemá již žádnou spojitost s původní příčinou. Následky (*vipāka*), které se projevují v našich životech v dospělosti, jsou nejen oddělené od *kammy*, kterou jsme vykonávali jako děti, ale jsou také zcela odlišné. Plod manga není stejný jako původní semeno manga. A jakmile jednou vznikne mentální formace, nemá tato mentální formace žádnou spojitost s nevědomostí, která ji zrodila. Nakonec, když je následek plně rozvinutý a je samostatný, nemá žádnou spojitost se svou původní příčinou. Když se původní příčina ztratí, prožíváme pouze následek. I když původní příčina není spojena se svým konečným následkem, stále existuje příčina a tou je vlastník.

Jelikož je následek oddělen od příčiny, možná se na následek dívám jako na věc samu o sobě? Nemyslím si, že moje minulost může zasáhnout a vynutit si následek v přítomnosti. Vysvětli to prosím.

Elizabeth má čtyři děti. Ať už její děti vykonají jakékoli činy, jsou vlastníky těchto činů děti - Alžběta nemůže vlastnit činy svých dětí. Zkušenosti jejich dětí jsou zkušenostmi jejich dětí. Alžběta, původní příčina, se ztrácí a děti, plody, prožívají své vlastní emoce – jakékoliv štěstí, smutek nebo cokoli jiného. Spojováním různých předmětů vytváříme zcela nové předměty. Například cihly, písek a cement jsou různé objekty. Jednotlivě nejsou meditačními chatkami (*kuṭi*). Ale tím, že je všechny spojíme dohromady, postavíme mnoho *kuṭi*. Podobně je složená povaha toho, čemu běžně říkáme naše mysl a tělo, shrnuta do pěti skupin ulpívání, *pañca-upādāṇakkhandhā* – skupiny pocitů, vjemů, mentálních útvarů, vědomí a hmotnosti. Spojením příčin vzniku těchto pěti skupin ulpívání v jednom okamžiku je těchto pět skupin v dalším okamžiku zakoušeno jako ‚já‘.

Mám problém s tím, proč bych se měl snažit pochopit závislé vznikání. Má vliv na mou mysl, mé postoje a rozhodnutí?

Aktivní mysl

Naše mysl je velmi aktivní. Neustále vytváříme spoustu mentálních formací (*saṅkhārā*). Když vytváříme prospěšné mentální formace, vznikají prospěšné následky. Když vytváříme škodlivé mentální formace, vznikají škodlivé následky. Mentální formace vznikají na jedné ze tří úrovní: nejasné a nevýrazné, záměrné a *kammické*. Protože nevědomost aktivuje naši chtivost, averzi a klam, držíme se nejasných a nevýrazných mentálních formací – a nejasnými a nevýraznými myslím posedlost (*gāha*), představy (*maññanā*), myšlenkové bujení (*papañca*), pocházející z minulých *saṅkhārā* - a postupně rozvíjíme své nejasné a nevýrazné mentální formace v jasně utvořené mentální formace, které se nazývají záměr (*cetanā*), a právě se vznikem záměru mohou nastat následky. Rozvíjením záměru (vůle) pak vzniká *kamma* a v té chvíli je již *kamma* vykonána a prožívána. Dokonce se můžeme setkat s Buddhovým výrokem, který při určitých příležitostech říká: „Záměr je *kamma*.“ Když mluvíme o mentálních formacích (*saṅkhārā*), vždy musíme mluvit o záměru a *kammě*. *Saṅkhārā*, *cetanā*, *kamma* – o všech třech musíme mluvit společně jako o jednom tématu.

Za podpory vhodných podmínek vedou příčiny vždy ke vzniku následků. Řekli jsme, že s dostatkem dobré půdy, vody a živin plodí mangovníky mango. Stejně tak s podporou naší nevědomosti rozvíjíme své nejasné a nevýrazné mentální formace v záměry (úmysly) a *kammu*. Bez podpory vhodných podmínek však příčiny nepovedou k následkům. Bez dobré půdy, vody a živin nevyroste ze semínka manga silný mangovník, který plodí mango; semínko bude jen ležet na zemi a hnít. Bez správné výživy matky neprodí zdravé děti, přestože plod nosí devět měsíců. Bez podpůrných podmínek děti nevyrostou v dospělé; mohou se dokonce narodit mrtvé nebo zemřít krátce po narození. Jen proto, že existuje příčina, není zaručeno, že vznikne odpovídající následek. Naše nevědomost je samozřejmě silná a hluboce zakořeněná. Pokud se však naše nevědomost nepromísí s našimi nejasnými a nevýraznými mentálními formacemi, většina našich nejasných a nevýrazných mentálních formací opustí naši mysl stejně rychle, jako do ní vstoupila. Odumírají. *Kamma* nemůže vzniknout, pokud nerozvineme své nejasné myšlenky až na úroveň záměru.

Říkal jsi, že následky přicházejí postupně. Znamená to, že mám nějaký čas na zasáhnutí?

Nemusíš rozvíjet myšlenky, které ti způsobují tolik problémů. Mezi tvými záměry a následky, které prožíváš, existuje úzká souvislost. Je třeba se pohnout dál. I když je následek nakonec oddělen od své příčiny, jeho síla je přímo úměrná síle jeho příčiny. To, jak vysoko kámen vyletí do vzduchu, závisí na tom, jak silně ho hodíme. Stejně tak, ať už naše nevědomost vzniká jakýmkoli způsobem a v jakémkoli rozsahu, vznikají stejným způsobem a ve stejném rozsahu i naše mentální formace. Dobrý medituující veden svou nevědomostí podniká specifickou praxi, aby smyslovou sféru a jemnohmotné světy zanechal za sebou. Pokud je jeho mysl zaměřena pouze na nehmotný svět, prospěšná formace vyrovnanosti vznikne jako následek. Vyrovnanost je čtvrtá *jhāna* a nehmotné dosažení.

Kvůli nevědomosti medituující nechává vzniknout vyrovnanost?

Ano. Jakmile vznikne plně funkční následek, probíhá jednoduše po stanovenou dobu. Medituující nedosáhl stezky. Medituující se stále nachází v pozemském světě zkušeností (*lokiya dhamma*) a jako takové má potenciál vyvolat následky nyní nebo v příštím zrození. Pouze *arahati* jsou od následků osvobozeni. Přečti si kapitolu o utrpení v *Nidāna Saṃyutta* v *Saṃyutta Nikāya*. Kámen, který hodíme, může být ve vzduchu několik vteřin, lidé často žijí 80 let, dobří medituující prožívají vyrovnané formace celé hodiny a pokud žiješ zdravým a prospěšným životem, můžeš se zrodit jako *deva* a prožívat blažený a slastný svět po tisíce let. Dosáhni *anāgāmi* a zakoušej vyrovnané formace po celé věky.

Po ukončení působení následek odezní. Je jedno, jak silně kámen vyhodíme do vzduchu, nakonec spadne na zem. V okamžiku, kdy jeden následek vyčerpá svou energii a odumře, objeví se další příčina. Vystupuje mnoho příčin. Se vznikem dalších příčin a za podpory vhodných podmínek vznikají další následky a běží nepřetržitě, dokud i ony neukončí svůj život. Umírají. Přicházejí další příčiny a vznikají další následky. Cyklus se opakuje a opakuje. Ačkoli se na závislé vznikání často pohlíží jako na souvislý nepřerušovaný řetězec, připomíná spíše ptačí hnízdo s vlákny příčin a následků, které přicházejí a odcházejí všemi možnými směry. Je to složitě.

Téměř rozumím tomu, co říkáš! Vyvolává jedna příčina jeden následek?

Ne. Jedna příčina nevyvolává jeden následek. Neexistuje lineární řetězec příčin.

Aby mohl vzniknout plně funkční následek, musí jej podpořit různé další příčiny a podmínky. A jakmile vznikne plnohodnotný následek, stává se příčinou.

Chceš říct, že následek je totéž co příčina?

Ne. Ale jakmile vznikne následek, stává se příčinou, součástí směsice příčin a podmínek – mnoha vzájemných souvislostí. Jako smyslová bytost žijící v tomto smyslovém světě je tvoje mysl velmi aktivní – neustále vznikají nové příčiny a nové následky. Vědomí (*viññāṇa*) může vzniknout díky minulým příčinám; něco se objeví v naší mysli a my o tom pak přemýšlíme. I když následky končí, neučinili jsme konec schopnosti naší mysli vytvářet příčiny. Dočasné pozastavení příčin a podmínek je málo platné. Během doby, kdy meditující prožívají vyrovnanou formaci, nevznikají žádné nové následky. To je pravda. Ale poté, co se vyrovnaná formace vyčerpá a skončí, nevědomost se opět vynoří. Vznikají nové následky. Bez zničení nevědomosti nedosáhnou meditující ničeho víc než toho, že po určitou dobu prožívají vyrovnanou formaci. To je vše, co dělají. Dokud existují příčiny a vhodné podmínky, vznikají následky. Protože stále zvedáme a házíme kameny, kameny stále létají vzduchem a protože je přítomna nevědomost, vznikají mentální formace. Kameny se vždy vrátí na zem. Dosažení poznání stezky (*magga-phala*) není kámen. Spíše jako raketa vystřelená do vesmíru – nevrací se zpět. Dosažení *magga-phala* by bylo velmi dobrým dnem.

Vysoce rozvinutý asketa Asita se rád poklonil malému Siddhatthovi, protože viděl, že toto dítě je předurčeno stát se osvíceným Buddhou. Když si však Asita uvědomil, že jeho vlastním osudem je narodit se v nehmotném světě dříve, než se Siddhattha stane osvíceným, Asitovo štěstí se změnilo ve smutek. Zmešká-li Asita možnost, aby ho budoucí Buddha učil, přijde o dosažení toho, co je za tímto nehmotným světem. Toto vyprávění o Asitově setkání s Buddhou zní jako pohádka, protože Asita mohl zkrátit místo svého zrození na lidské řečneme za 30 let a během té doby se učit u Buddha. Z vyprávění vyplývá, že Asita příliš lpěl na nehmotném světě nebo neměl důvěru v dosažení *arahatství* jako člověk a to ani pod Buddhovým vedením.